

KÜLTÜREL MİRAS VE İSTANBUL

Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal varlıkları dünyaya tanıtmak, toplumda söz konusu evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla UNESCO'nun 17 Ekim – 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan 17. Genel Konferansı kapsamında, 16 Kasım 1972 tarihinde "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

Uluslararası önem taşıyan ve bu nedenle takdire ve korunmaya değer doğal oluşumlara, anıtlara ve sitlere "Dünya Mirası" statüsü tanınmaktadır. Sözleşmeyi kabul eden üye devletlerin UNESCO'ya başvurusuyla başlayan ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) uzmanlarının başvuruları değerlendirmesi sonunda tamamlanan bir işlem dizisinden sonra aday varlıklar Dünya Miras Komitesinin kararı doğrultusunda bu statüyü kazanmaktadır.

UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alan 19 adet varlığımızdan biri de 1985 yılında kabul edilen "İstanbul'un Tarihi Alanları"dır.

İstanbul, 1985 tarihinde UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 4 bölge olarak dahil edilmiştir. Bunlar; Hipodrom, Ayasofya, Aya İrini, Küçük Ayasofya Camisi ve Topkapı Sarayı'nı içine alan Sultanahmet Kentsel Arkeolojik Sit Alanı; Süleymaniye Camisi ve çevresini içine alan Süleymaniye Koruma Alanı; Zeyrek Camisi ve çevresini içine alan Zeyrek Koruma Alanı ve İstanbul Kara Surları Koruma Alanı'nı içermektedir.

İstanbul Surları

İstanbul'un etrafını çeviren surlar tarihte 7. yüzyıldan başlayarak inşa edilmiş, yıkılmalar ve yeniden yapımlarla dört defa elden geçmiştir. Son yapımı 408'den sonradır. II. Theodosius (408-450) zamanında İstanbul surları Sarayburnu'ndan Haliç kıyısı boyunca Ayvansaray'a bu taraftan ve Marmara kıyısı boyunca Yedikule'ye, Yedikule'den Topkapı'ya, Topkapı'dan Ayvansaray'a uzanıyordu. Surların uzunluğu 22 km.'dir. Haliç surları 5.5 km, kara 6,5 km, Marmara Surları ise 9 km.'dir.

Kara surları üç bölümden oluşur: Hendek, dış sur, iç sur. Hendekler bugün tarım alanı olmuştur. Sura bitişik ve 50 m. aralıklarla kara surları tarafında, birçoğu yıkılmış, çatlak durumda 96 burç bulunmaktadır. Bu burçlar, boydan boya uzanan sur duvarlarından 10 metrelik çıkıntıda, çoğunlukla kare planlı ve 25 metre yüksekliğindedir.

Haliç

Haliç, (batılıların deyişi ile Altın Boynuz) İstanbul'un bir koyudur. Haliç'in kelime anlamı, nehir ağzındaki koy demektir. Yunan efsanesine göre; Megaralılar, kralları Beyaz'ın annesi Keroessa için Altın Boynuz ismini vermişlerdir. Bizans döneminde kolonileşme de burada başlamıştır. Aynı zamanda Bizans İmparatorluğu'nun denizcilik merkeziydi. Sahil boyunca uzanan duvarlar, şehri bir deniz filosu atağından korumak için inşa edilmiştir. Haliç'in girişinde istenmeyen gemilerin girişini engellemek

için, şehirden karşıya eski Galata Kulesi'nin kuzeydoğu ucuna uzanan geniş bir zincir vardı. Bu kule Latin haçlılarınca 4. Haçlı seferinde 1204 yılında geniş bir şekilde tahrip edildi. Fakat Cenevizliler yanına yeni bir kule inşa ettiler. Bu kule meşhur Galata Kulesi 1348 Christea Turris (Tower of Christ: İsa'nın Kulesi) diye adlandırılır. Osmanlı döneminde Yoğun Bektaşî nüfusun yaşadığı bir bölge idi. Karaağaç tekkesi, Karyağdı Baba tekkesi, Giresunlu Tekkesi gibi birçok Bektaşî tekkesi bu bölgede idi.

Topkapı Sarayı

Topkapı Sarayı, İstanbul'da yer alan ve dünyada günümüze gelebilmiş sarayların en eskisi ve genişidir. Konumu, Haliç'i, Boğaziçi'ni ve Marmara Denizi gören, İstanbul'un ilk kuruluş yeri olan bilinen akropol tepesidir. Tarihi İstanbul üçgen yarımadasının en uç noktasında, 5 km'yi bulan surlarla çevrili, 700.000 m2 özel araziye sahip bir komplekstir. Bu özelliği ile saraydan çok küçük bir şehri andıran Topkapı Sarayı, 500 yılı aşkın bir süredir kullanılmıştır. Sonradan padişah, yeni yapılan Dolmabahçe Sarayı'na taşınınca saray, uzun bir süre bakımsız bırakıldı. Saray, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan restorasyon sayesinde eski görkemine geri kavuştu. Şu an bir müze olarak kullanılan sarayda padişaha ait eşyalar sergilenir. Müze koleksiyonunun en değerli parçaları arasında Muhammed'in hırkası, dişi, ayak izi ve kılıcı sayılabilir. Bu nesnelere, Yavuz Sultan Selim döneminde Kahire'den getirilmiştir. Başka bir değerli parça ise dünyaca meşhur Kaşıkçı Elması'dır. Topkapı Hançeri ise müzede sergilenen başka bir değerli eşyadır.

Galata Kulesi

İstanbul Beyoğlu'nda Galata semtinde bulunan 528 yılında inşa edilmiş kuledir. Kuleden şehir panoramik bir şekilde izlenebilmektedir. Bizans imparatoru Anastasius tarafından inşa edilmiştir. Daha sonra 1204 yılında 4. Haçlı Seferleri ile büyük ölçüde tahrip olan kule 1348 yılında İsa Kulesi olarak Cenevizliler tarafından Galata Surlarına tekrar ek olarak yapılmıştır. Galata Kulesinin ilk üç katında Ceneviz, sonraki katlarda ise Osmanlı izleri taşıdığı gözleniyor. Kule girişindeki kitabede yer alan 16 mısralık methiye, II. Mahmut döneminde yapılan restorasyondan dolayı II. Mahmut için yazılmıştır. İçerisinde Galata Kulesi'nin de bulunduğu "Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimler" dosyası ile Galata Kulesi 2013 yılında UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi, Türkiye'deki Dünya Mirası Geçici Listesi'ne dahil edildi. Bugün çok canlı mekanlardan biri olan Galata Meydanı da kulenin yanındadır.

Taksim Meydanı

Taksim semti ve meydanı adını, Osmanlı Devleti'nde zamanında suçluların; suyu, halka taksim ettikleri yer olduğundan verilmiştir. Meydan olmadan önce, eski evlerin sıralandığı dar bir bölge olan semt, meydan hâline getirilip genişletildikten sonra, zamanla bugünkü görünümünü almıştır. Meydanın ortasındaki Cumhuriyet Anıtı ve çevresi bugün tören yeri olarak kullanılıyor ve buluşma yeri işlevini üstleniyor. Meydan'ın başlangıcından Tünel'e kadar Nostaljik tramvay çalışır. Taksim Meydanı'nın simgesi hâline gelen Cumhuriyet Anıtı İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'ya yaptırılmış, 1928 yılında yerine yerleştirilmiştir. Anıtın yapımı 2,5 yıl sürmüş, anıt taş ve bronz kullanılarak yapılmıştır. Cumhuriyet dönemi anıtlarından ilk defa figüratif bir anlatımla Atatürk'ü ve yeni düzeni anlatan bir heykeldir.

Ayasofya Camii

Ayasofya (anlamı: “Kutsal Bilgelik”; Grekçe: Ἁγία Σοφία, romanize: Agia Sofia), eski adıyla Kutsal Bilgelik Kilisesi ve Ayasofya Müzesi veya günümüzdeki resmî adıyla Ayasofya-i Kebîr Câmî-i Şerîfi (Kutsal Büyük Ayasofya Camii),[4][5] İstanbul’da yer alan bir cami ve eski bazilika, katedral ve müzedir. Bizans İmparatoru I. Justinianus tarafından, 532-537 yılları arasında İstanbul’un tarihî yarımadasındaki eski şehir merkezine inşa ettirilmiş bazilika planlı bir patrik katedrali olmuştur. 1453 yılında İstanbul’un Osmanlılar tarafından fethedilmesinden sonra II. Mehmed tarafından camiye dönüştürülmüştür. Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1934 yılında yayımlanan kararname ile tadilat çalışmasına alınmış, 1947 yılında bakanlar kurulu kararı ile müzeye dönüştürülme kararı alınıp müzeye dönüştürülmüş, kazı ve tadilat çalışmaları başlatılmış ve 1947’den 2020’ye kadar müze olarak hizmet vermiştir. 2020 yılında ise müze statüsü iptal edilerek cami statüsü verilmiştir. Ayasofya, mimari bakımdan merkezî planı birleştiren kubbeli bazilika tipinde bir yapı olup kubbe geçişi ve taşıyıcı sistem özellikleriyle mimarlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak ele alınır. Hristiyanlar için hem sembolik hem de eksen olma anlamının yanında, turistik ve ruhsal bir çekim merkezidir.

Ayasofya adındaki “Aya” sözcüğü “kutsal” anlamına gelir. “Sofya” sözcüğü ise Grekçede “bilgelik” anlamındaki sophos sözcüğünden gelir. Dolayısıyla “Aya Sofya” adı, Nasıralı İsa’ya atfen “Kutsal Bilgelik” ya da “İlahî Bilgelik” anlamına gelmekte olup Hristiyan ilahiyatında Tanrı’nın üç niteliğinden biri sayılır.[7][8] Miletli İsidoros ve Trallesli Antemius’un yönettiği Ayasofya’nın inşaatında yaklaşık 10.000 işçinin çalıştığı ve İmparator I. Jüstinyen’in bu iş için büyük bir servet harcadığı belirtilir. Bu çok eski binanın bir özelliği; yapımında kullanılan bazı sütun, kapı ve taşların binadan daha eski yapı ve tapınaklardan getirilmiş olmasıdır.

Bizans İmparatorluğu döneminde Ayasofya, büyük bir “kutsal emanetler” zenginliğine sahipti. Bu emanetlerden biri de 15 metre yüksekliğindeki gümüş ikonostasis idi.[16] Konstantinopolis Patriği’nin kilisesi ve Doğu Ortodoks Kilisesi’nin 1000 yıl boyunca merkezi olan Ayasofya, 1054 yılında Patrik I. Mihail’in Papa IX. Leo tarafından aforoz edilmesine şahitlik etmiş olup bu olay, genel olarak “Schisma”nın yani Hristiyanlık tarihindeki en önemli olaylardan biri olan Doğu ve Batı kiliselerinin ayrılmasının başlangıcı sayılır.

1453 yılında kilise, Osmanlı padişahı II. Mehmed tarafından camiye dönüştürüldükten sonra mozaiklerinden insan figürleri içerenler tahrip edilmemiş (içermeyenlerse olduğu gibi bırakılmıştır), yalnızca ince bir sıvayla kaplanmış ve yüzyıllarca sıva altında kalan mozaikler, bu sayede doğal ve yapay tahribattan kurtulabilmiştir. Cami, müzeye dönüştürülürken sıvaların bir kısmı çıkarılmış ve mozaikler yine gün ışığına çıkarılmıştır. Günümüzde görülen Ayasofya binası, aslında aynı yere üçüncü kez inşa edilen kilise olduğundan “Üçüncü Ayasofya” olarak da bilinir. İlk iki kilise isyanlar sırasında yıkılmıştır. Döneminin en geniş kubbesi olan Ayasofya’nın merkezî kubbesi, Bizans döneminde bir kez (7 Mayıs 558 tarihinde) çökmüş,[17][18] Osmanlı başmimarı Mimar Sinan’ın binaya payandaları eklemesinden itibaren de hiç çökmemiştir.

Sultanahmet Camii

Sultan Ahmet Camii veya Sultânahmed Camiî, 1609-1617 yılları arasında Osmanlı Padişahı I. Ahmed tarafından İstanbul’daki tarihî yarımada, Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa’ya yaptırılmıştır. Cami; mavi, yeşil ve beyaz renkli İznik çinileriyle bezendiği için ve yarım kubbeleri ile büyük kubbesinin içi

de yine mavi ağırlıklı kalem işleriyle süslendiği için Avrupalılar tarafından “Mavi Camii (Blue Mosque)” olarak adlandırılır. Ayasofya’nın 1935 yılında camiden müzeye dönüştürülmesiyle, İstanbul’un ana camii konumuna ulaşmıştır.

Aslında Sultanahmet Camii külliyesiyle birlikte, İstanbul’daki en büyük eserlerden biridir. Bu külliye bir cami, medreseler, hünkar kasrı, arasta, dükkânlar, hamam, çeşme, sebiller, türbe, darüşşifa, sıbyan mektebi, imarethane ve kiralık odalardan oluşmaktadır. Bu yapıların bir kısmı günümüze ulaşamamıştır.

Yapının mimari ve sanatsal açıdan dikkate şayan en önemli yanı, 20.000’i aşkın İznik çinisiyle bezenmesidir. Bu çinilerin süslemelerinde sarı ve mavi tonlardaki geleneksel bitki motifleri kullanılmış, yapıyı sadece bir ibadethane olmaktan öteye taşımıştır. Caminin ibadethane bölümü 64 x 72 metre boyutlarındadır. 43 metre yüksekliğindeki merkezi kubbesinin çapı 23,5 metredir. Caminin içi 200’den fazla renkli cam ile aydınlatılmıştır. Yazıları Diyarbakırlı Seyyid Kasım Gubarî tarafından yazılmıştır. Çevresindeki yapılarla birlikte bir külliye oluşturur ve Sultanahmet, Türkiye’nin altı minareli ilk camiidir.

Kız Kulesi

Kyzikos’taki deniz zaferinden sonra, MÖ 408’de Atinalı general Alkibiadis, muhtemelen Karadeniz’den gelen gemiler için Üsküdar’ın önündeki küçük bir kaya üzerine özel bir istasyon inşa etti.

Üsküdar’ın sembolü hâline gelen kule, Üsküdar’da Bizans devrinden kalan tek eserdir. MÖ 24 yıllarına kadar uzanan bir geçmişe sahiptir.

1110’da Bizans İmparatoru I. Aleksios, taş duvarla korunan ahşap bir kule inşa etti. Kuleden Konstantinopolis’teki Mangana semtinde (tarihi yarımada bir mahalle) dikilmiş başka bir kuleye uzanan bir demir zincir gerildi. Adacık daha sonra su altı kalıntıları hala görülebilen bir savunma duvarı ile Asya kıyısına bağlandı. 1453’te İstanbul’un Osmanlılar tarafından fethi sırasında, kulede Venedikli Gabriele Trevisano tarafından yönetilen bir Bizans garnizonu bulunuyordu. Daha sonra yapı, Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı Türkleri tarafından gözetleme kulesi olarak kullanılmıştır. İlk olarak Yunan döneminde bir mezara ev sahipliği yapan bu ada, Bizans döneminde inşa edilen ek bina ile gümrük istasyonu olarak kullanılmıştır. Osmanlı döneminde ise gösteri platformundan savunma kalesine, sürgün istasyonundan karantina odasına kadar birçok işlev yüklenmiştir. Asli görevi olan ve yüzyıllardan beri varlığı ile insanlara, geceleri ise geçen gemilere göz kırpan feneri ile yol gösterme işlevini hiç kaybetmemiştir.

Bazı Avrupalı tarihçiler buraya Leander Kulesi derler. Kule hakkında pek çok rivayet bulunmaktadır. Antik Çağ’da arklar (küçük kale) ve damialis (dana yavrusu) adları ile anılan kule, bir ara da “Tour de Leandros” (Leandros’un Kulesi) ismi ile ünlenmiştir. Şimdi ise Kız Kulesi ismi ile bütünleşmiş ve bu ismi ile anılmaktadır.

Çok eski geçmişi olan Kız Kulesi, bir zamanlar Boğaz’dan geçen gemilerden vergi alınmak maksadı ile kullanılmıştır. Kule ile Avrupa yakası boyunca büyük bir zincir çekilmiş ve gemilerin Anadolu yakası ile Kız Kulesi arasından geçişine (O zamanlar gemi boyutları küçük olduğu için geçebilmekteydi.) izin verilmiştir. Bir süre sonra kule, zinciri taşıyamamış ve Avrupa yakasına doğru yıkılmıştır. Kuleden suyun içine bakıldığında yıkıntıları görülmektedir.

Kule 1509 depreminde yıkılmış, yeniden inşa edilmiş ve 1721’de yanmıştır. Sadrazam Damat İbrahim Paşa tarafından imar emri verilmiş ve yeni bina deniz feneri olarak kullanılmış; çevre surlar 1731 ve 1734 yıllarında onarılmıştır. Sonunda 1763’te kule daha dayanıklı taştan yeniden inşa edildi.

1829'dan itibaren karantina istasyonu olarak kullanılmış ve 1832'de Sultan II. Mahmud tarafından yeniden restore edilmiştir.[2] 1945'te, kuleyi yamama sırası liman yönetimine geldi. Daha sonra 1998'de tekrar restore edildi, kısa bir süre önce James Bond filmi Dünya Yetmez'de yer aldı.17 Ağustos 1999 depremi ve Marmara Denizi'ndeki tsunamiden sonra kuleyi güçlendirmek için çelik destekler eklendi. Sarayburnu'ndaki eski Roma, Bizans ve Osmanlı başkentinin manzarasına sahip iç mekan bir kafe ve restorana dönüştürülmüştür. Özel tekneler gün boyunca kule ile kıyı arasında gidip gelmektedir.

Kız Kulesi 2000 yılında restore edilerek restoran haline dönüştürülmüştür. 2021 yılında Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından başlatılan restorasyon çalışmaları Mayıs 2023'te sona ermiştir. Restore edilen kule, 11 Mayıs 2023 tarihinde lazer gösterisiyle birlikte açıldı.

KÜLTÜREL MİRASA KONU YERLERDE DAVRANIŞ KURALLARI

Deneyiminizi geliştirmek ve Türkiye'de yer alan kültürel mirasa konu alanları koruyarak gelecek nesillere taşımak adına Lütfen aşağıdaki kurallara uyalım.

- İbadethane girişlerinde; şort-etek gibi dizlerinin üzerinde açıkta kalan ve omuzları açıkta bırakan giysiler giymek ve yüksek sesle konuşmak müzik dinlemek kutsal mekânlarda yasaktır.
- Din önderleri, çocuklar ve tanımadığınız kişiler ile fotoğraf ve video çekmek için lütfen izin isteyiniz. İzinsiz çekim yapılması yasaktır.
- Anıtlar ve tarihi eserlerin olduğu bölgelerde -Oyma ve kırılğan yüzeyli eser ve anıtlara oturmak ve yaslanmak yasaktır.
- Arkeolojik eserlerde yer değişikliği yapmak-taşımak-dokunmak ve bu eserlerin satışı yasaktır.
- Alkol ve sigaranın içilmesi yasak olan bölgelerde tüketilmesi yasaktır.
- Çocuklara para-şeker vermek dilenmeye teşvik eder. Çocuklara yardım etmek istiyorsanız lütfen tanınmış hayır kurumlarına bağış yapınız.
- Kamuya açık alanlarda cinsel organı açıkta bırakacak şekilde teşhir etmek kesinlikle yasaktır ve cezaya tabidir.
- Tehdit altındaki yaban hayatı türlerinden Üretilen yasadışı ürünler / hediyelik eşyalarının satın alınmasından kaçınılmalıdır.
- Çevreyi ve doğayı kirletmek kesinlikle yasaktır. Tespit edilmesi durumunda cezaya tabidir.